

צניעות והסתפקות במועט (מדת יעקב אבינו)

[נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו "אוצרות התורה" – שיחה 3.
בהרהר. בהסכמת הרב, מאמר זה נערך ע"י תלמידו, אך טרם הגיחו]

שתי תמיהות יש לנו.

בתחילת פרשתנו כתוב: "ויגדלו הנערים ויהי עשיו איש יודע ציד איש שדה, ויעקב איש תם יושב אהלים. ויאהב יצחק את עשיו כי ציד בפיו, ורבקה אוהבת את יעקב" (בראשית כה, כז-כח).

א. הא כיצד יצחק, עמודו של עולם, יאהב אדם ריק ופוחז (אע"פ שהוא בנו)?

ב. שנית, כעבור 50 שנה, וכבר ראה יצחק כל תהלוכותיו של עשיו (עוד מלפני שנעשה יצחק עיור, שהרי כשיברכם היו בני

63 ואילו כאן "ויגדלו הנערים" שהיו בני 13 [רש"י כה, כז] = נמצא שיצחק ידע ממעללי עשיו, 50 שנה!), עדיין הוא רוצה לברך ולקדם

את עשיו, ונמנע לגמרי מלהשפיע מטובו על יעקב שהיה יושב ולומד תורה כל הזמן (תחילת פרק כז)?

מהר"י אברבנאל תולה הטעות בכהיית עיניו, אבל לא יצא ידי חובת הביאור כאן, כי:

1. רש"י מביא (כו, לד), כי משך 40 שנה היה עשיו צד נשים ומענה אותן. – האם שום תלונה לא

הגיעה לאזני יצחק?

2. ועוד נשא ב' נשים, (וכבר העיר מהר"י אברבנאל על בראשית ד, יט, שזה מוכיח על השתקעותו בתאוות, כי כל צדיקי עולם נשאו רק

אשה אחת, אם לא בשל סיבות מיוחדות כמו אצל האבות. ואזרה זה מובאת באבות דר' נתן גוסס ב' פ"ב). והנה מפורש "ותהיין

מורת רוח ליצחק ולרבקה" (כו, לה; עיין רש"י). ואחרי אלה, איך נאמר כי יצחק לא ידע? ומפני מה לא

ציוה עליו לגרש אותן! כמו שעשה אברהם להגר, וכמו שציוה אברהם לישמעאל לגרש את

אשתו? (לפניך המעשה כפי שמובא בילקוט שמעוני, רמז צ"ה – "וישכם אברהם... ויקח לחם... וישלח... שלח ישמעאל ולקח

לו אשה מבנות מואב... לאחר ג' שנים הלך אברהם לראות את ישמעאל ונשבע לשרה שאינו יורד מן הגמל [אלא] במקום

שישמעאל שרוי שם והגיע לשם בחצי היום ומצא שם את אשתו של ישמעאל. אמר לה, היכן הוא ישמעאל? אמרה ליה, הלך הוא

ואמו להביא פירות ותמרים מן המדבר. א"ל, תני לי מעט לחם ומעט מים כי עיפה נפשי מדרך המדבר. א"ל אין לי לא לחם ולא

מים. א"ל כשיבא ישמעאל תגיד לו את הדברים האלה [מה שביקשתי ממך ומה שענית] ואמרי לו "החלף את מפתן ביתך,

שאינה טובה לך, ולא ראויה לך". וכשבא ישמעאל הגידה לו את הדברים, ובן חכם חכמי חכם, והבין ישמעאל ושלח (=גירשה).

שלח אמו ולקחה לו אשה מבית אביה ופטימה שמה. לאחר ג' שנים הלך אברהם לראות את ישמעאל ונשבע לשרה שאינו יורד

מן הגמל [אלא] במקום שישמעאל שרוי שם והגיע לשם בחצי היום ומצא אשתו של ישמעאל וכו' עד מיד הוציאה ונתנה לו עמד

אברהם והיה מתפלל לפני הקב"ה על בנו, ונתמלא ביתו של ישמעאל מכל טוב וממון וברכות, וכשבא ישמעאל הגידה לו את

הדבר הזה, וידע ישמעאל שעד עכשיו רחמיו עליו כרחם אב על בנים".

3. חז"ל (ב"ב טז): מודיעים שבגיל 15, כבר כפר עשיו בעיקר, ובתחילת המתים, והרג את הנפש וכו'.

גם "אור החיים" הכותב (כו, א) "שהיה חפץ לברך עשיו הרשע, כי חשב שבאמצעות הברכות יתהפך

למדת הטוב ויטיב דרכיו... והיה משתדל עמו".

1. גם בזה עדיין לא מוסבר כיצד העלים עין מיעקב!

2. ועוד, עיני יצחק כהו משום שהביט בפני אדם רשע (מגילה כח). וכיון שאין יסורין ללא עון, כיצד

חכם מופלא כיצחק לא שת לבו לדעת על מה נענש?

תמימות זו שאנשים מייחסים ליצחק אבינו כאילו לא ידע להבחין בין צדיק לרשע, פוגעת במדרגתו של

יצחק. רבנו יונה כותב [אבות א] –

"... כי יחנן קולו אל תאמן בו, כי שבע תועבות בלבו (משלי כו, כה)... 'משכיל צדיק לבית רשע, מסלף

רשעים לרע' (משלי כא, יא) – רצונו לומר, בני אדם חושבים כי הצדיקים מפני שאינם יודעים לעשות רע

אינם מכירים דרכי-רשע כי לא יבינו העושים אותו. ואין הדבר כן.

כי – **הצדיק משכיל לבית רשע**, ויודע ומכיר ומשגיח רוע-מעלליו יותר משאר בני אדם.
מסלף רשעים, לרע, הצדיק כשרואה מעשי הרשעים הנראים בדרך טוב, מסלף אותו ומטהו לדונו
(=לכף חובה) לאמר פעל און, כי לא נתכוון (הרשע) למצוה, אך לשום את עצמו בחזקת 'הטובים'.

אין טוב יותר מפירושו של **המלבי"ם** (כז, א) שיצחק חשב להציל את ב' בניו.
"רצה שיהיו לעם אחד, כישראל ושבת לוי, ורצה לברך את עשיו בריבוי עושר דגן ותירוש וגבורה
למלחמה, ובני יעקב יהיו מיוחדים רק לעבודת ה', ובני עשיו יספקו להם לחם-חוקם, ויגינו בעדם מכל
צר... ואת יעקב לא רצה לברך כלל, כי ברכת יעקב היא ברכה רוחנית, ואינו בידי יצחק כלל" עכ"ל.

הסבר זה מתקבל על הדעת מאד, כי הבודק כל פרטי הברכות של "ויתן לך" ימצא שכולן הן בתחום
הגשמיות בלבד. ובכן היו שלשה סוגי ברכות:

א. גם כאשר עשיו זעק זעקה גדולה ומרה "הברכה אחת לך אבי?" (כז, לח) ושוב אביו ברך אותו
"משמני הארץ יהיה מושבך" והוא איטליה של יון, הרי זו יצירה חדשה שתבוא לעולם לאחר
שנים רבות בגלל חטאו של שלמה המלך. (ע"פ גמ' שבת [נו:]). וכל שלטונו של רומי נוצר רק כאשר "והיה כאשר תריד, ופרקת
עולו מעל צווארך" כאשר שלמה התפתה אחרי בת פרעה).

ב. כל שאר הברכות הגשמיות כבר הכליל יצחק בברכת "ויתן לך".

ג. אבל את הברכה הרוחנית של "ויתן לך את ברכת אברהם... לרשתך את ארץ מגוריד" (כח, ד) כלומר
ברכת א"י וכל הרוחניות, זו **נמסרה אך ורק ליעקב**. ולמרות כל לְחָצִי-עשיו (עת שזעק ובכה), יצחק לא
התרכך כלל ולא מסר לו ברכה סודית זו של ארץ ישראל!

גם רבנו **עובדיה ספורנו** (כז, כט) מבחין בין יעקב לעשיו, ומסביר מדוע יצחק חשב למנוע מיעקב שפע
עושר. "כי חשב שיהיה טוב ליעקב שתספיק לו נחלת א"י ושיחיה בה עם איזה שיעבוד, כדי שלא
יטריד נפשו בעניני השררות והבלי הנפסדים". ולכן דוקא לעשיו נתן "משמני הארץ" ללא קשר לטיב
מעשיו, בין טובים בין רעים. וזאת לאחר שנתברר לו שאין עשיו בכלל ישראל, ואין לו שייכות להשגחה
פרטית של ה' להיטיב לו או להרע לו לפי מעשיו, כמו שטעה יצחק לחשוב בתחילה שהוא נכלל בעם-
ישראל ואמר לו "ויתן לך אלהים" (המלבי"ם, כז, לט).

למדנו ב"חובות הלבבות" (תחילת שער הבטחון) "המקום יצילך מפיזור הנפש! היינו מי שיש לו ממון בראש
כל הנהר ובראש כל קריה". כלומר, מרבה נכסים, מרבה דאגה (אבות, ב'), ושוב לא יספיק לעסוק
במושכלות התורה. לכן שלמה כתב "ראש (=עוני) ועושר, אל תתן ליי" (משלי, ח).

ברכת א"י היא רק בשבעת המינים, ולא במכרות זהב ויהלומים. כדברי "עקידת יצחק" (במדבר, דף מו) "...
לא בשפע רב בכדי לעשות סחורות להיטרד בעסקיהם". (ע"ע שיחה שניה לפרשת נח, דעת מהר"י אברבנאל)

ובכן "ונצדק קודש". יצחק ידע היטב מה ראוי להנחיל ליעקב יושב אוהלים, וידע מה ראוי להנחיל
לאיש שדה, כדי להטריד אותו בעיסוקים למען לא יהיה יושב בטל. (וראה עוד דברי הגר"י? מבריסק על התורה, בענין
זה).